

Тихомир Несторовић

Лазар

Били су то они дани.

Многи су тог пролећа 1941. године били далеко од родног завичаја. Сви су они тада били Лазар – човек коме Бог помаже.

*

Лазар је два дана путовао до своје јединице у Руми. Од Ковиљаче до Шапца воз ишао више од три сата. У Шапцу се до наредног јутра чекало на утовар војне опреме. Тек другог дана увече стигао је у Руму.

У касарни није било времена за одмор, јер су већ почеле припреме за одбрану земље. Регрете су на брзину обучили, научили их да рукују пушкама и послали их на неки усамљени салаш према Фрушкој гори.

Команда је била у кући у средини салаша, а војска је била смјештена у амбарима, у штали и на таванима. За неке, склониште је направљено од снопова кукурузовине.

Лазар је био у мањем амбару. Подофицири су ујутру извршили смотру, прочитали им распоред страже и одлазили у кућу. Других обавеза није било. Једино дању нису смјели да се крећу

по салашу, да не открију положај. Стигли су и резервисти. Из Подриња није никог било. Убрзо је јављено да је у Београду извршен државни удар. Јединица је тада била распоређена по њивама око салаша.

У недјељу на Васкрс пробудила их је бука авиона. У великим групама летјели су преко Дунава и Фрушке горе. Након тога прекинуте су све везе са вишом командом – почео је рат. Кад се зачуло брујање непријатељских возила, официри су узјахали коње и нестали у равници. За њима су кренули и војници.

Напуштени салаш и простране њиве сабласно су изгледали. Врата на зградама широм отворена, капија на дворишту изваљена, кофа са бунара нестала. Једино су кокоши чепркале по сметлишту.

– Лазаре, време је да и ми кренемо. Далеко су Сава и Дрина. Већ су сви отишли – рекао му је Павле, резервиста из некон поцерског села. Звали су га Текериш.

– Шта ћемо, Текериш, са овом опремом. Штета је да падне непријатељу у руке – одговорио је Лазар.

- Остави то. 'Ајде да и ми бегамо.
- Задужени смо за ову опрему.
- Која опрему, црни Лазаре? Све је отишлу у мајчину. Гооотоовооо је!
- Па, да идемо.
- С Божијом помоћи, Лазо.

Пушке нису узели, само су у ранчеве ставили неколико конзерви и по комад хљеба. Документа нису имали. Били су безимени. Кренули раскалањим путем којим су прије неколико дана стигли на салаш.

Тешко су се кретали јер им се на обућу купило блато, па су га често морали скидати дрвеним штаповима. Остали војници као да су у земљу пропали – нигдје никог нису могли видјети. Остали су сами. До вечери нису много одмакли од салаша. Заноћили су под високим јаблановима поред пута. Поново су кренули у праскозорје. Поред пута видјели су струкове кукурујека.

– Гле, Лазаре! Еј! Стигло је прољеће. Наше прво ратно прољеће – рекао је Текериш док су се одмарали на некој утрини поред пута.

- Ако Бог да и прво и последње ратно прољеће, мој Пајо.
- А ово и није рат.
- Како није?
- Нити шта шушну нити шта бушну, а војска нам пропаде.
- Пропаде к'о Мошо кроз таљиге.
- Баш тако.

Након неколико кишних дана ноћ је била ведро, па су звијезде уковале небо. Лазар и Павле увили су се у шаторска крила. Крајеве шајкача ставили су преко ушију. Из дубине равнице допирали су неки необични шумови – као топот коња у галопу.

Лазар је ослушкивао – шумови у равници били су слични онима у његовом селу – били су знатно слабији и потмулији од оних поред Дрине. Чули су се само дању. Ноћу су јењавали, а ујутру би се поново јављали..

Током дана на хоризонту примијевали су далеке силуете коњаника у трку, али им се чинило да се те сиве фигуре једва мичу. Ницале су негдје далеко из земље, клатиле се као трава на вјетру, па би се у неко вријеме поново тонули у њиве. Обриси коњаника у даљини Лазару су личили на мале, сиве укрупњене лимене коње у вашарским шатрама, које су момци гађали лоптама од крпа.

Нису знали чији су то јахачи. Претпостављали су да су то официри њихове војске, који обилазе положаје, али их је све више обузимала зебња, коју нису наглас помињали – да су то непријатељски коњаници који хватају и заробљавају заостале југословенске војнике. Они су баш то били.

Током дана скривали су се у дубоким браздама, у јарковима, иза гомила стајског ђубрета или иза ријетког дрвећа. Још нису били у опасности – силеуте коњаника и даље су се оцртавале на хоризонту. Они су ипак били на опрезу. Пјешачили су само ноћу.

Пред вече угледали су и групу коњаника иза себе, али доста далеко, а онда и десно, према граници. Они су им били нешто ближи, јер су сада могли уочити покрете коњских ногу у галопу. Одлучили су да заноће код дугог реда високих јабланова. На њиви нашли су велику гомилу снопова кукурузовине. Увукли су се у њу. Имали су коначно сув и топао лежај. Улаз у склониште прикрили су сноповима.

– Како лепо мирише кукурузовина – рече Павле.

– Да... Мирише.

– На лебац.

– И на живот – примијети Лазар.

– Е, да није рата сада би отац и ја сејали кукуруз – уздахну Поцерац, а онда обојица заћуташе, предајући се свако својим мислима.

Пред зору је завладала студен. Дрхтали су; да би се угријали набацали још гомилу кукурузовине. Пробудили су их гласови коњаника који су већ шпартали равницом. Нису излазили из кукурузовине. Да би осмотрили равницу само су мало размакли снопове.

Сиви коњаници тог јутра били су нешто ближи. Сада су им могли видјети и пушке на раменима. Јахали су у супротном правцу од њиховог кретања. Убрзо су се изгубили у даљини.

Одлучили су да наставе путовање по дану, јер су већ дуго били прикривени. Тек што су намјеравали да са себе збаце снопове, зачу се топот коња и команде војника на њима неразумљивом језику. Постајали су све јаснији и ближи:

– Ха! Ха! Ха!

Коњи су им се у пуном галопу приближавали путем којим су намјеравали даље ићи. Копита су им у бјесомучном трку кидала комаде расквашене земље и високо их дизале изнад себе и својих коњаника. Овакав призор убитачног трка никада раније нису видјели.

– Ха! Ха! Ха! – викали су на своје коње војници, у непознатим, зеленим униформама. Шљемови су им се пресијавали на јутарњем сунцу.

– Ови, Лазо, нису наши.

– Нису.

– А чији ли су?

– Ко год да су, сигурно су против нас – одговорио је Лазар.

Ко зна по који пут су поново заћутали. Оно им је помагало да се приберу, да размисле о ситуацији у којој се ненадано нађу, да се преда свако својим мислима и бригама.

Животиње гоњене раздраженим јачачима, гласно су фрктале, кожна орма на њима је шкрипала. Чуо се и сабласан звекет оружја и металних дијелова опреме и оружја када би ударали један о други. Покаткад уз оно “ха” чуо се и фијук бича, након чега би коњи појачавали галоп, а комади откинута земље падали су у широком луку задуго иза њих.

Коњаници у зеленим униформама и сјајним шљемовима јездили су равницом као да јашу на вјетру – пројурили поред њих не осврћући се на гомилу кукурузовине под којом су они били притајени. Не смањујући галоп изгубили су се у њивама. Неко вријеме чуо се топот коњских копита, а онда се поново све умири.

– Шта да радимо? – питао је Павле.

– Кренућемо, па нека нам је драги Бог на помоћи – одговори Лазар.

– Да се иде – прихвати Поцерац.

Збацили су са себе снопове кукурузовине, уредили су мало униформе и кренули. Ишли су један за другим. Равница је ћутала. Цаклила се на прољетњем сунцу. Са угријаних њива дизала се пара.

Ненавикнути на ход по равници горштаци су се брзо умарали, али нису сједали да предахну – хтјели су да се што више удаље од салаша на коме им се распала јединица. Чак су ходајући и јели.

Око подне угледали су неки салаш. Личио је на онај са кога су кренули.

– Да ми, Лазаре, нисмо ишли укруг, па се поново вратили на исто мјесто одакле смо кренули?

– Нисмо.

– Сигуран си?

– Овај има два висока јаблана и бијелу ограду.

– Да свратимо? – упитао је Павле.

– Јакако. Паори они, паори ми. Исти смо – мирно је одговорио Лазар.

– Шта ти је то?

– Сељаци, Пајо од Поцерја. Паори или сељаци то ти је исто.

На улазу у салаш стајао је младић њихових година. На ногама је имао црне кожне чизме, панталоне, прслук и шешир исте боје. Једино му је кошуља била бијела.

– Куда, момци? – питао их је младић.

– Залутали смо, пријатељу – одговори Павле.

– Одакле сте?

– Ја сам од Шапца, а он је са Дрине, из Босне.

– Далеко сте од куће.

– Далеко – тужно је рекао Павле.

– Зовем се Стева. У ствари, ја сам Иштван Имре, Мађар сам и ја сам се вратио кући. Нисам, додуше, био далеко. Уђите.

Младић је на салашу живио са мајком. Имање је било велико. Имали су и раднике.

– Помоћи ћу вам да наставите пут, јер ако вас ухвате Немци одвешће вас у заробљеништво – рекао им је домаћин.

– Видјели смо неке коњанике – рече Лазар.

– Разгоропадили се. Ударила им сила у главу, али ничија свећа није горела

до зоре. Тако се, бар, каже код нас у Срему. Срећа је што вас нису видели.

– Кад-тад они ће нас наћи – Лазар је био забринут.

– Не брините. Одвешћу вас до Руме. Нас још не дирају. Рећи ћу да сте моје слуге, па да идем у град да вас оденем за зиму. У Руми реците да сте из Босне, негде од Травника или неког другог места где има католика.

– Правац Шабац! – рече Лазар када су стигли у Руму, па кренуше пругом за возом чије се клопарање удаљавало у ноћи.

Ишли су трачницама. Када је почело свитати одлучише да иду њивама, али не много далеко од пруге, јер им је она била једини путоказ до ријеке Саве.

– Да не залутамо? – питао је Павле.

– Само пажљиво – одговорио је Лазар.

– Овдје ћемо ноћити. Ујутру настављамо даље?

– Лазо, скоро сам на кућном прагу – одговори му Павле.

– Е, баш зато. Ријека је испред нас, а до ње ко зна колико још има опасности. Чуо си у Руми – Сава је сада граница – опоменуо га је Лазар.

Заноћили су на гомили сувог грања. Били су уморни, па су брзо заспали. Пред зору осјетили су студен. Још хладније било је када је сунце излазило.

Осматрали су равницу испред себе. Чистина. Само понеко ријетко дрво у њивама. Ако крену право сигурно ће их примијетити чувари пруге. Одлучили су да иду лијевим рубом шуме. Заклоњени дрвећем стићи до ријеке.

– Знаш ли пливати? – питао је Лазар сапутника.

– Скинућемо одећу – одговорио је Павле.

– Крећемо чим се спусти ноћ.

Док су чекали Лазар је осматрао ријеку, пратио јој је матицу. Процијенио је да би на другој обали требало да испливају код високог дрвета, око пола километра низводно од мјеста на коме су се налазили.

– Побратиме, да се овдје поздравимо – предложи Павле.

– Зашто?

– Идемо на воду.

– Па?

– Вода је то, Лазаре. Ђавоља ствар.

– Заједно ћемо. Држаћемо се један другог.

– Ако... Ипак да се ми овдје поздравимо. Вода је вода – поновио је Павле.

– Праштај, Павле.

– Бог да те чува, Лазаре.

Скинули су одјећу и потрпали је у кошуље, чије су крајеве свезали ликом младе врбе да им нешто не упадне у воду.

Младом врбовом ликом привезали су и завежљаје са одјећом на леђа. Отикнули су се. Павле је мрмљао неку молитву.

Вода је била хладна. Убрзо нису осјећали удове. Лазар се бојао да их не ухвати грч. То би им био крај. Матица их је носила баш онако како је Лазар замишљао – према високом дрвету, горостасној тополи којој су поводњи већ били поткопали дуге жиле. Изнад воде личиле на ноге огромног паука.

– Не могу више...

– Упри још – Лазар покуша да охрабри сапутника.

– Више не осјећам ноге.

– Запни!

– Спасевај се... Ја више... Не могу – једва је изустиио Павле.

Лазар ухвати Павла. Мокра одјећа била је све тежа. Утростручио је снагу. Није се предавао. Збацио је одјећу с леђа, једном руком је држао обамрлог Павла да не потоне, а другом руком је снажно замахвао. Павлово тијело је већ било млитаво и скоро цијело било под водом. Само му је глава била изнад ње.

– Не дај се, Пајо – говорио је Лазар снажно замахујући десном руком. У ствари, тим ријечима храбрио је себе да издржи. Ближили су се другој обали. Павлове ноге запињале су за нешто у води. Плићак! Стигли су до до друге обале! Спас!

И Лазареве ноге додирнуле су тло, али је морао још пливати, јер су ноге пропадале кроз муљ.

– Готово је, побратиме – рече Лазар спуштајући Павла на обалу, па се и он стропашта поред њега.

Ноге и половине тијела били су му још у хладној ријеци. Пљувао је воду које се нагутао док је пливао.

– Стој! – повика неко са обале.

– Помозите, људи!

У наредна два дана у шабачкој касарни обојица су имали високе температуре, па су их болничари трљали ракијом. Лазар је бунцао. Тек трећег дана је дошао свијести. Био је изнурен. Давали су му да пије вруће млијеко. Снага му се почела враћати. Кожа на тијелу се љуштила.

Док је био у бунилу браћа су Павла одвезла на Цер. Он се још два-три дана опорављао. Намјеравао је да крене кући, а онда су у касарну ушли Нијемци. Њега и још неколико војника оставили су у болничкој бараци. Остале су укр-

цали у лађе и одвели и заробљеништво. У касарну су свакодневно стизале нове колоне заробљеника, али су и њих лађама возили даље.

У дворишту је било доста стоке: волова, крава и коња. Кришом су музли краве и пили млијеко. Лазар се већ опоравио, размишљао је како да побјегне.

– Ви, арбајт! – рекао им је једно јутро њемачки тумач. – Лопата и ашови у руке! Копала мртва стока! Расумела?

Бивша југословенска војска мобилисала је запреге. Напуштена у ратном метежу стока је тумарала пространим касарским двориштем. Хране више није било, па је од глади и болести угнуло много коња и волова. Лазар и тројица војника из болничке бараке одређени су да закопавају стрвине. То их је спасло од заробљеништва. Посао на кужном гробљу приводили су крају. У касарни осим њих више није било заробљеника. Требало се спасавати.

Увече је успио побјећи. Заобишао је град и дохватио се његовог залеђа. У једној кући на осами замјенио је униформу и цокуле за изношено сељачко одијело и опанке.

Клонио се путева, јер су били закрчени њемачким камионима и патролама. Држао се церског побрђа. До Лознице је ишао три дана.

На Дрину је избио код Батра. За војнички нож, који је нашао у шабачкој касарни, чамцем је прешао ријеку.

Од напуштеног салаша до свог села у Подрињу Лазар је путовао четрдесет дана.

ТИХОМИР НЕСТОРОВИЋ (Зеница, 1949) објавио је романе: “Миона Брочанска” и “Двије додоле”, у издању “Ослобођења” из Бањалуке, “Јана” у издању “Сингидунума” из Београда и “Теодор” у издању “Прометеја” из Новог Сада.

Књиге прозе: “Беле лађе Теше Бехарине”, “Јецај душе танкоћутне”, “Између двије ријеке” у издању “Орфеја” из Зворника и “Земља виловита” у издању “Сингидунума”.

У припреми је и нова књига прозе под називом “Приче завичајне”, којом обиљежава тридесетпетогодишњицу свог новинарског стваралаштва.

Приповијетке су му објављиване у “Новој Зори” и “Српској вили”, те у другим књижевним часописима у земљи и дијаспори.

Несторовић је до сада објавио близу три хиљаде новинских, радијских и телевизијских прича и репортажа у циклусима: “Људи са ријеке”, “Ријека Дрина и Подриње” и “Приче завичајне”.

Репортаже су му објављивили већи број радио-станица и листова у Републици Српској, Србији, БиХ и у дијаспори, те Новинска агенција “Срна” и дневни лист “Глас Српске” Републике Српске.

Са бардом српског новинарства Каменком Катићем објавио је седамдесет и пет репортажа у копродукцији Телевизије Београд и “БН” из Бијељине под називом “Записи”.

Ради као уредник на ТВ “БН” у Бијељини на којој се емитује његова серија репортажа “Приче завичајне”.